

POSTMODERNİTE VE SİYASET¹

YRD. DOÇ. DR. OĞUZHAN GÖKTOLGA*

Özet

Postmodernite, post önekinin kullanılmasından da anlaşılacağı üzere kronolojik olarak modern dönemden sonraki bir döneme işaret eder. Hangi adla adlandırsak adlandıralım, yaşadığımız dönem, klasik modern dönemden hem siyasal, hem ekonomik ve hem de toplumsal alanlarda farklılıklar arz etmektedir. Bu çalışma, postmodern dönemin bir kurum olarak siyasetin yapılanmasında ve işleyişinde meydana getirdiği değişiklikleri ve bu değişikliklerin nedenlerini anlamaya yönelik bir çabadır. Bu bağlamda, öncelikle modernite kavramı ana hatlarıyla tanımlanmaya çalışılmıştır. Ardından siyasetin modern dönemdeki yapılanması ve işleyişi irdelenmeye çalışılmıştır. Daha sonra, postmodernite ortaya çıkış nedenlerine vurgu yapılarak ana hatlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Sonrasında ise, postmodern dönemde siyaset kurumunda tecrübe edildiği düşünülen değişimler, modern döneme referansla ifade edilmeye çalışılmıştır.

* İnönü Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

modernite ile birlikte, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş yaşanmıştır. Toplumsal yapılanmadaki bu geçiş, büyük ölçüde, Avrupa'da ekonomik açıdan en güçlü sınıf hâline gelen burjuvazinin ticaretten elde ettiği parayı, sanayi alanında kullanması suretiyle gerçekleşmiş olan Sanayi Devrimi vasıtasıyla olmuştur

1. Modernite ve Siyaset:

Bu başlık altında önce ana hatlarıyla modernite anlatılmış, ardından da modern dönemde siyasetin işleyişi hakkında bilgi verilmiştir.

1.1 Modernite:

Modernite, modernlik, modernleşme ve modernizm kavramları, modern dönemi ve bazen de modern döneme ilişkin olanı anlatmak için kullanılmakta olan kavramlardır. Bu kavramların, zaman zaman birbirlerinin yerlerine kullanıldıkları da görülmektedir. Bu çalışmada modernleşme ve modernite, modernlikle eşanlamli kullanılmıştır ve modern dünyayı doğuran zihinsel, toplumsal ve siyasal değişimlerin kapsamlı bir bütünü olarak ele alınmıştır.

Modernitenin, düşünsel, ekonomik, toplumsal ve siyasal alanlarda tarihsel süreç içerisinde cereyan eden değişimler neticesinde ortaya çıktığı söylenebilir. Dolayısıyla, çalışmamızda modernite, bu alanlara vurgu yaparak açıklanmaya çalışılmıştır.

Modernitenin ortaya çıkışı her şeyden çok zihinsel bir devrimin sonucudur. Çünkü bir toplumsal değişimin yaşanabilmesi için önce insanların zihinlerinin, algılayış ve yorumlama

biçimlerinin dönüşmesi gerekmektedir. Avrupa'da bu dönüşüm, aklın egemen olduğu ve *Aydınlanma* olarak tanımlanan bir sürece tekabül etmektedir. Aklın egemen olduğu bir düzenden maksat "özgür ve yaratıcı biçimde çalışan çok sayıda bireyin katkıda bulunduğu bir bilgi birikimini, insanlığın özgürleşmesi ve günlük yaşamın zenginleşmesi yolunda kullanmaktır (Harvey 2003: 25). Özetle moderniteyi aklın toplumsal olana dönüşümü ve akıl ideasının örgütlü ya da örgütsüz birikimi olarak yorumlamak mümkündür (Çiğdem 2004: 54).

Ekonomik alanda yaşanan değişimlere değinecek olursak, modernite ile birlikte, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş yaşanmıştır. Toplumsal yapılanmadaki bu geçiş, büyük ölçüde, Avrupa'da ekonomik açıdan en güçlü sınıf hâline gelen burjuvazinin ticaretten elde ettiği parayı, sanayi alanında kullanması suretiyle gerçekleşmiş olan Sanayi Devrimi vasıtasıyla olmuştur (Beriş 2003: 490). Sanayi Devrimi ile gelişen kapitalist üretim tarzı, modern dönemde Fordist üretim ilkeleri çerçevesinde şekillenmiştir. Fordizmin temel ilkelerini kısaca şu şekilde ifade edebiliriz: endüstriyel açıdan standardize edilmiş malların kitle üretimi, ulusal

birikim açısından kitle üretimi ve kitle tüketimi, regülasyon teorisi bağlamında, liberal ekonomik bir düzen içerisinde ulusal ekonomilerin varlığı ve bir toplumsal yaşam biçimi olarak kitle üretimi, kitle tüketimi, kitle iletişim araçları, kitlesel ulaşım ve kitle siyaseti vb. (Turner 2006: 451). Bu bağlamda Giddens de “Modernliğin ortaya çıkışı her şeyden önce modern ekonomik düzenin, kapitalist ekonomi düzeninin ortaya çıkışıdır.” demektedir (GiddensPierson, 2001: 85).

Modernite, toplumsal alanda yaşanan değişimlerle de büyük oranda bağlantılıdır. Modernlik, geleneksel dönemden sonraki bir döneme tekabül etmektedir. Modern toplumun geleneksel toplumdaki farklılıklarını kabaca şu şekilde belirtebiliriz: Örgütlerin uzmanlaşması, uzmanlaşmış örgütler arasında karşılıklı bağımlılık, rasyonellik, evrensellik ve fonksiyonel belirliliğin hâkim olduğu ilişki biçimleri, yüksek düzeyde modernleşme eğilimi, yaygın ve uzmanlaşmış bürokratik yapılar, yüksek para kullanma oranı ve yaygın ve gelişmiş pazar, köy-kent karşılıklı bağımlılığı (Özkiraz 2003: 70).

1.2 Modern Dönemde Siyaset:

Siyasetin modern dönemdeki temel karakteristiklerinden bahsetmeden önce siyaset kavramının kısa bir tanımının yapılması uygun olacaktır. Genel hatlarıyla “maddi ve manevi değerlerin otoriteye dayalı olarak dağıtılması süreci” (Dursun 2002: 30) olarak özetleyebileceğimiz siyaseti kapsamlı olarak analiz etmek oldukça güçtür. Bu güçlüğün altında yatan etken de siyasetin doğası itibarıyla karmaşık bir yapıya sahip olması ve siyasetin “yükü” bir kavram olmasıdır (Heywood 2006:2). Başka bir ifadeyle insanlar siyasete, gerek kendi doğası nedeniyle, gerekse kendi bireysel ve toplumsal arka planlarına bağlı olarak farklı çağrışımlar yüklerler.

Genel hatlarıyla tanımlamaya çalıştığımız siyaset geleneksel dönemde, otoritenin dünyevi bir nitelikten çok, aşkın bir varlığa dayandırıldığı, merkezî olmaktan çok federe bir siyasal yapılanmanın olduğu ve hukuk alanında da birden fazla hukuk sisteminin olduğu bir yapılanma üzerine kuruludur (Yılmaz 1995: 134).

Demokrasinin tek rasyonel yönetim biçimi olarak kabul edildiği modern dönemde siyaset, belirli sınırlar içerisinde cereyan ediyordu ve bu sınırları tayin eden üç temel unsur vardı. İlk olarak, modern dönemde siyasal örgütlenme kendilerini gelecekle ilişkilendiren, sınıf çıkarına dayalı hareketler ve bunlara duyulan tepkiler etrafında gerçekleşmiştir. Bu dönemde siyaset büyük ölçüde iki kutuplu bir sınıfsal toplumsal yapı üzerine inşa edilmiş olup partiler; meclis ve sendikalar üzerinden işliyordu (Küçük 2000b: 60). Bu işleyiş, evrensel siyasalara dayalı, bütünleştirici, birleştirici, belirli bir merkezden hareket eden ve sorunlara global çözümler bulmaya çalışan siyasal söylemleri gerektiriyordu (Keyman 2000: 47).

İkinci sınır mekânla ilgili sınırdır. Modern dönemde siyaset, devlet iktidarına odaklı ulusal sınırlar içerisinde gerçekleştiriliyordu. Üçüncü belirleyici ise

Ulus devlet, modern dönemde bir kurum olarak siyasetin işleyişinde en belirleyici unsurdur. Habermas'ın da ifade ettiği gibi, modern dünyanın şekillenmesinde en büyük katkıya sahip olan kurum devlettir.

ideolojilerdi. Siyaset, dünyayı değerlendirmek üzere felsefeden özgürlük, eşitlik, akıl gibi kavramları kullanan ve var olan düzeni dönüştürmek gayesini taşıyan ideolojiler etrafında gerçekleştiriliyordu (Mulgan 1995: 22). Öz olarak modern dönemde siyaset, sınıf, ulus-devlet ve ideoloji temelinde şekillenmekteydi.

Ulus devlet, modern dönemde bir kurum olarak siyasetin işleyişinde en belirleyici unsurdur. Habermas'ın da ifade ettiği gibi, modern dünyanın şekillenmesinde en büyük katkıya sahip olan kurum devlettir. Avrupa'da, 1648 Westphalia Antlaşması'nın ardından uluslararası düzenin siyasal birimi olan ulus- devletlerin felsefi altyapısını, bir millet duygusunun ancak devlet şuurunda birleşmesiyle bir anlam kazanabileceğini ve sadece devletle oluşabileceğini söyleyen Hegel

oluşturmuştur (Habermas 2008: 9).

Christopher Pierson, modern devletin temel özelliklerini şu şekilde sıralamıştır: Şiddet araçlarının kontrolünde monopol durumunda olma, belirli bir sınıra sahip olma, egemenlik, anayasallık, kişisel olmayan güç, kamu bürokrasisi, otorite/meşruiyet, yurttaşlık ve vergilendirme (Pierson 2004: 6). Bu tanımlamalardan da anlaşıldığı üzere devlet, düzeni kurmakla yükümlü otorite olarak temel kararları vermekte ve yine devlet, kendisini aştığı düşünülen iradenin yerine koymaktadır (Kahraman 2002: 5).

Modern devletin bir diğer özelliği anayasallıktır. Anayasallık, devletin bireysel özgürlükleri ve temel hakları tanıyıp güvence altına alması, siyasal yönetimi bireylerin hak ve özgürlükleri aleyhine hukuki ve kurumsal mekanizmalarla sınırlandırmasıdır (Beriş 2003: 494).

Modern dönemde siyasetin üçüncü ana bileşeni ideolojilerdir. İdeoloji kavramı, modern dönemde yaşanan siyasal akım ve düşüncelerin tanımlanmasında başat rol oynayan kavramlardan bir tanesidir. İdeolojilerin modern dönemde bu kadar önemli olmalarının nedeni, bir taraftan Aydınlanma düşüncesinin bir sonucu olan insan düşüncesi ve rasyonelliği tartışırken, diğer yandan insanların bu düşüncelerine olan inançlarını yansıtmasıdır (Ateş 2004: 84). Yani, insanlığın gelenekselden devraldığı «inanma” olgusu ile modernliğin keşfettiği rasyonelitenin birleştirilmesi suretiyle, benlik bütünlüğünün ve devamlılığının sağlanmasına katkı sağlamalarıdır.

Hızlı bir değişimin yaşandığı modern dönemle birlikte ortaya çıkan ideolojiler, modern dönemde siyasetin hem teorik hem de pratik alanda ana belirleyicisi

olmuşlardır. İdeolojiler, dünyayı anlama ve kavrama yöntemi, dünyayı çözümleme yöntemi ve dünyayı değiştirme misyonunda bir araç olarak kullanılmaları dolayısıyla modern dönemde işlevsel olmuşlardır. Özellikle, dünyayı dönüştürme misyonuna sahip olmaları, ideolojileri toplumsal, bilimsel analizlerden farklılaştıran yanındır (Çetin 2007: 3). İdeoloji, bir inançlar, normlar, değerler bütünüdür ve aynı zamanda “olması gereken”, “ideal” sosyo-politik modeli içerir (Örs, 2009: 2). Bu yönüyle ideolojiler spontane olmayıp insan zihninin üretmiş olduğu bir düşünceler zinciridirler. Bu anlamda iradidir, bireyi ve toplumu belirli bir amaca doğru harekete geçirme misyonuna sahiptir.

İdeoloji, bir inançlar, normlar, değerler bütünüdür ve aynı zamanda “olması gereken”, “ideal” sosyo-politik modeli içerir

Yukarıda ana hatlarını ifade etmeye çalıştığımız modern dönemde siyaseti, Mulgan’ın değerlendirmesiyle şu şekilde özetlemek mümkündür:

Modern politika kendilerini gelecekle ilişkili gören, sınıf çıkarlarına dayalı hareketler ve onlara duyulan tepki etrafında örgütlendi. İkinci olarak, politika tanımlanmış egemenlik sınırları ve kuralları içinde devlet iktidarının kontrolünde odaklanan ulusal bir arenada örgütlendi. Üçüncüsü ve belki de en belirleyicisi, modern politika, dünyayı değerlendirmek için bir şablon oluşturarak ve felsefeden günlük politik çatışma arenasına evrensel değerler-özgürlük, eşitlik, akıl ve yaşam gibi kavramlar- taşıyarak “meli”yi, “dir”in karşısına koyan evrensel dönüştürücü ideolojiler tarafından nitelenmektedir. Demokrasi, bunlar içerisinde en çok değer verilen şeydir; halkın demokratik iktidarının Tanrı iradesi yerine konduğu, insanların kendi yaratıcıları haline geldiği Hristiyan teolojisinin dünyevi bir çeşitlemesidir (Mulgan 1995: 23).

2. Postmodernite ve Siyaset:

Bu başlık altında önce ana hatlarıyla postmodernite anlatılmış, ardından da postmodern dönemde siyasetin işleyişi hakkında bilgi verilmiştir.

2.1 Postmodernite

Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren sosyal bilimciler tarafından en sık kullanılan kavramlardan biri olmasına karşın, postmodernitenin kesin bir tanımını yapmak oldukça zordur. Bu zorluğun en önemli nedeni postmodernite kuramcılarının postmodernitenin muhtevası üzerinde anlaşamıyor olmalarının yanı sıra, postmodernitenin özü itibarıyla kendi öncülleri olan bir kuramsallaştırmadan çok, modern dönemin analizi ve eleştirisine dayanan çalışmalardan müteşekkil olmasıdır.

Kapitalizmde yaşanan yapısal dönüşüm, modern sonrası dönemin özellikleri üzerinde oldukça etkili olmuştur. Bu dönemin “geç kapitalizm”, “sanayi sonrası”, “post-kapitalist”, “post-fordist” gibi sıfatlarla da nitelendirilmiş olması, ekonomideki değişimin dönem üzerindeki etkisini göstermesi açısından çarpıcıdır.

Fuat Keymanpostmoderniteye karşı beş temel yaklaşımın olduğunu belirtirken, aslında postmodern kuramın da kısa bir özetini sunmaktadır. Keyman’ın bahsettiği yaklaşımlar özetle şunlardır:

1. Geç kapitalizmin kültürel mantığı olarak postmodernizm: Jameson: postmodernizm geç kapitalist toplumun kültürel mantığını niteler ve bu toplum içindeki bireysel ilişkilerin ve sanatsal etkinliklerin işleyiş tarzını belirler.

2. Sanayi sonrası toplumun kültürel boyutu olarak postmodernizm: Daniel Bell. Postmodernizm, üretim ilişkilerinden tüketim ilişkilerine, üretim tarzından bilişim tarzına, emekten bilgiye ve bilimsellikten simülasyona geçişle ortaya çıkan yeni bir durumu adlandırır.

3. Özgün bir sanatsal tarz olarak postmodernizm: Bu yeni anlayış modernist tarzdan estetik bir kopuşu simgeler, sanatın belli bir gerçekliği temsil etmesi zorunluluğunu reddeder, sanatsal ürünü kendi içinde özgün, farklı biçimlerde yorumlanmaya açık, ironik, alışagelmşin dışında estetik bir nesne olarak görür.

4. Modernitenin «içsel eleştirisi” olarak postmodernite: yapısalılık sonrası akıma mensup

olanlar Batı felsefesinin (özellikle aydınlanmanın) bir ürünü olarak ussal, özne temelli ve bilimin toplumsal eylemliklerden bağımsızlığı, nesneliliği ve evrenselliği varsayımlarına dayalı bir tutumu niteler.

Modernizme karşı yapılan postmodernist eleştirileri özetleyecek olursak, bu eleştiriler, modernitenin merkezinde akıl olan sekiz iddiası üzerinde yoğunlaşmaktadır: 1) İstikrarlı ve birleşik bir benlik vardır. 2) Akıl bilgi için objektif, güvenilir ve evrensel bir temel sağlar. 3) Akıl doğru kullanımından elde edilecek bilgi «doğru” bilgi olacaktır. 4) Akıl, bireyin varlığından bağımsız aşkın ve evrensel özellikleri vardır. 5) Akıl doğru kullanımı otoriteyi ve özgürlüğü garanti edecektir. 6) Akıl, doğru bilgiyi iktidardan etkin bir biçimde ayırt edecektir. 7) Bilim bütün doğru bilgiler için bir paradigmadır. 8) Dil, gerçekliği temsilinde şeffaftır (Gabardi 2001: 7).

Postmodern dönemin ortaya çıkmasında ekonomik alanda yaşanan dönüşümler de temel etkenler arasındadır. Kapitalizmde yaşanan yapısal dönüşüm, modern

sonrası dönemin özellikleri üzerinde oldukça etkili olmuştur. Bu dönemin “geç kapitalizm”, “sanayi sonrası”, “post-kapitalist”, “post-fordist” gibi sıfatlarla da nitelendirilmiş olması, ekonomideki değişimin dönem üzerindeki etkisini göstermesi açısından çarpıcıdır.

Postmodern dönemi kapitalizmin gelişmesiyle ilişkilendiren görüşler oldukça güçlü argümanlara sahiptir. Scott Lash ve John Urry tarafından geliştirilmiş olan «örgütsüz kapitalizm» yaklaşımı bu görüşlerden bir tanesidir. Bu yaklaşıma göre, yaklaşık olarak 20.yüzyılın ilk yarısına tekabül eden dönemde kapitalizm, ulusal ekonomilerde toplumsal ve siyasal kurumların hâkimiyetinin arttığı, sermayenin artarak yoğunlaştığı, ortalama işyeri büyüklüklerinin arttığı, sanayi, bankalar ve devletin ortak çalıştığı, sanayide çalışan işçi sayısının hızla arttığı örgütlü bir dönem geçirdi.

Bu örgütlü dönemin ardından ekonomik, toplumsal ve siyasal ilişkilerin küreselleşmesi, emek yoğun standartlaştırılmış kitle üretiminin azalması, üretim ve sermayenin mobilizasyon hız ve kolaylığının artması, işverenin değişimi yakalamadaki hızına işçilerin yetişemiyor olması, toplumsal ve siyasal örgütlenmenin sınıf temelinde örgütlenmemesi, kişisel kimliğin ve bireyin ön planda olması ve bu durumun da her türden merkezî yönetimi sıkıntıya uğratması gibi nedenlerle kapitalizm «örgütsüz kapitalizm»e evrilmiştir. “Yukarıdan küreselleşme, aşağıdan ademimerkezleşme ve içeriden de dağılma” süreçleri kapitalist yapıları dönüştürmektedir (Lash, Urry 1995: 98-100).

Sanayi sonrası toplum yaklaşımı da, postmodern terimini kullanmamakla birlikte, modern sonrası dönemin ekonomik temelli olarak analiz edilmesinde kullanılan yaklaşımlardan bir tanesidir. Sanayi sonrası toplumunun beş temel bileşeni olduğunu vurgulayan Bell, bu bileşenleri şu şekilde ifade eder: Mal üretiminden hizmet üretimine doğru bir değişimin yaşandığı ekonomik yapı, çalışma hayatında emekçi sınıftan çok teknik ve profesyonel sınıfın üstünlük sağlaması, sanayi sonrası toplumu daha önceki toplumlardan ayıran en belirleyici özellik olarak yenilik ve siyasal kararların alınmasında kuramsal bilginin merkezi bir rol oynaması, teknolojik gelişmenin kontrol edilmesi ve entelektüel teknolojinin yaratılması (Bell 1973’ten aktaran Aysoy 2003: 124).

Postmodern dönemde özellikle de ekonomik alanda yaşanan dönüşümler farklı bir toplumsal yapılanmanın oluşması sonucunu doğurmuştur. Günümüz toplumları sadece “postmodern toplum” olarak değil, “sanayi sonrası toplum”, “örgütsüz kapitalizm”, “enformasyon toplumu”, “ağ toplumu”, “geç modern toplum”, “tüketim toplumu”, “yatay toplum” gibi adlarla da adlandırılmaktadır.

“Yukarıdan küreselleşme, aşağıdan ademimerkezleşme ve içeriden de dağılma” süreçleri kapitalist yapıları dönüştürmektedir

Dolayısıyla, postmodern toplumun özelliklerinin bu adlandırmalara da vurgu yaparak belirtilmesi, bu çalışmanın amacı açısından uygun bulunmuştur. Postmodern teorisyenlerin büyük çoğunluğu, postmodern toplumun bir parçalanma, çoğulculuk ve bireycilik sergilediği noktasında hemfikirdirler (Kumar, 2004:148).

Modern sonrası toplumu “yatay toplum” olarak adlandıran Lawrance Friedman, çağdaş toplumda toplumun dört temel özelliği olduğunu belirtir. Bu özelliklerin: “1- Geleneksel toplumlara kıyasla aralıksız ve oldukça hızlı olan ve hızı da her geçen gün artan değişimin bizzat algılanması, 2- Teknolojinin bir küresel kültür yaratması, 3- Küresel kültür, şöhret kültürünü yaratır. 4- Mahremiyetin hem büyük hem küçük insanlar için büyük sorun olması”dır (Friedman 2002: 26-7). Günümüz toplumunu «yatay toplum» olarak nitelendirmesinin gerekçesini de modern dünyada birçok nedenden ötürü dikey otorite zayıflamasına, günümüz toplumunda insanların yatay gruplar «üyeleri aynı düzeyde olan gruplar, bir ortaklık duygusuyla birleşen gruplar, birliği mekânsal veya coğrafi olmak zorunda olmayan gruplar, modern iletişim ve ulaşımın mümkün kıldığı gruplar» oluşturma eğiliminde olmaları olarak belirtir (Friedman 2002, 210).

Yaşadığımız çağı enformasyon çağı ve günümüz toplumunu da «ağ toplumu» olarak tanımlayan Manuel Castels, günümüzde ciddi bir dönüşüm yaşandığını, bu dönüşümün tecrübe ettiğimiz bilgi teknolojilerindeki devrim, küresel süreç ve ağ tipi örgütlenmenin birbiriyle etkileşiminden kaynaklandığını ifade eder. Tecrübe ettiğimiz bu üç durumun da «ağ toplumu» dediği yeni bir toplumsal yapıyı doğurduğunu ifade eder (Castells 2002: 548). Ağı birbirleriyle bağlantılı düğümler dizisi olarak tanımlayan Castels, ağa dayalı toplumsal yapılanmanın «kapitalist ekonomi için, esneklik ve uyarlanabilirliğe dayalı iş, işçiler ve şirketler için, sonu gelmez bir yıkım ve yeniden yapılanma kültürü için, yeni değerlerin kamunun ruh halinin anında işlenmesine ayarlanmış bir politika için, uzamın yerinden edilmesini, zamanın bertaraf edilmesini amaçlayan bir toplumsal örgütlenme için çok uygun» olduğunu belirtir (Castells 2006: 623).

Modern sonrası topluma yönelik bir diğer yaklaşım da «risk toplumu» yaklaşımıdır. *Risk Society-Towards a New Modernity* (1992) adlı eserinde Ulrich Beck, iki yeni iddia ortaya atar. Bu iddialardan birincisi, çağdaş toplumların kendisinden önceki toplumlardan “risk taşıma”nın merkezi önemde olması özelliğiyle ayrıldığı yönündedir. Beck’e göre, daha önceki toplumlar da kuşkusuz risk barındırıyorlardı. Ancak bu riskler doğaya bağlı çevresel risklerdi ve sanayileşme ve tıbbi ve teknolojik bilgideki artış insanlara risk üzerinde daha fazla kontrol imkânı veriyordu. Ancak 20. yüzyılın son çeyreğiyle birlikte risk farklı bir yapıyla yeniden canlanmıştır. Bu dönemdeki risk, nükleer istasyonlar ve iklim değişikliği gibi “insan ürünü” risklerdi.

Beck’in ikinci yeni iddiası, risk toplumunda güvenilir bilginin üretiminde ciddi sorunlar yaşanmasıydı. Bu yaklaşım, postmodernizmin “bilgi”ye yaklaşımına benzerlik gösterir. Ancak, Beck bu durumun modernleşmenin kendi özelliğinden

düşünümsellik özelliğinden kaynaklandığını belirtir. Beck'in modernliğin düşünümselliğinden ya da düşünümsel modernlikten kastı şudur: Bir değişim yaşanmaktadır ancak bu modern sonrası veya moderne karşı, ya da moderne rağmen bir değişim değil, modernliğin ikinci devridir. Modernliğin yaratıcı yok ediş gücü, modernliğin başına buyruk ilerlemesi, bu ikinci devre yol açmıştır (Beck 1999: 57).

Güvenilir bilginin üretimindeki sıkıntı, modernliğin bir özelliği olan uzmanlaşma ve insanların uzmanlarca sunulan bilgiye, başka bir ifadeyle bilimsel bilgiye değer vermesi özelliklerinden kaynaklanır. Risk toplumunda uzmanların bir konu üzerindeki görüşleri ihtilafı ve muğlak olmaktadır. Mesela, nükleer enerji konusunda uzmanların bazıları olumlu görüş bildirirken, bazıları olumsuz görüş bildirmektedir (Bruce, Yearly, 2006: 18).

Modern sonrası topluma ilişkin bir diğer özgün yaklaşım Fransız düşünürü Jean Baudrillard'a aittir. «Kitle" ve «toplumsalın sonu", «simulakrlar ve simülasyon" gibi ifadeler temelinde kurduğu toplum teorisinde Baudrillard gerçekliğin anlamını yitirdiği bir toplumdan bahseder. Medya toplumsal yapı üzerinde o kadar etkili olmuştur ki insanlar artık kendi hayatlarının katılımcıları olmaktan uzakta, sadece medyanın kendilerine sunduğu şeyleri gözlemlerler (Bruce, Yearly 2006: 17). Bu toplumsal yapıda toplumsallık sona ermiş ve toplum denilen yapı, ne sosyal ne siyasal hiçbir şeyin üzerlerinde bir iz bırakmadan akıp gittiği kitlelere dönüşmüştür. Baudrillard, kitleler hakkında o kadar olumsuzdur ki kitlenin sosyolojik bir gerçekliği olmadığını, hatta «kitle"nin bir kavram bile olmadığını ifade eder (Baudrillard, 2006: 11-13).

2.2. Postmodernite ve Siyaset:

Postmodern dönemde siyaset, gerek siyasal alanın sınırları, gerek siyasetin amaç ve hedefleri, gerekse de politik aktörlerin varlığı ve bu aktörlerin siyasal katılımı bağlamlarında modern dönemde var olan siyasetten farklılıklar göstermektedir. Temsil sistemi, bireysel özerklik ilkesi, insan davranışlarının özel ve kamusal alanlara ait olarak ayrıştırılması, siyasal çıkar ve toplulukların siyasal sınıflar temelinde örgütlenmesi ve ulusal bazda örgütlenme modern dönemde siyasetin temel ilkeleri olarak belirtilebilir (Gabardi 2001: 97). Bu ilkeler hâlâ büyük oranda geçerliliklerini korumakta, ulus devlet, parlamenter rejim ve siyasal partiler, periyodik olarak yapılan seçimler gibi siyasetin temel kurumları, büyük oranda modern dönemde var oldukları şekliyle mevcudiyetlerini devam ettirmektedirler. Ancak, postmodern dönemde toplumsal ve ekonomik yapıda yaşanan değişimler sonucu siyaset kurumunun da bir bütün olarak dönüşmeye başladığı söylenebilir. Bu dönüşüm özetle 1960'lı yıllarla birlikte, Batılı sanayi toplumlarında yeni değerler ve yeni toplumsal hareketlerin oluşmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Bu yeni değerler ve sosyal hareketler, yeni bir siyaset ve siyasal eylemlilik anlayışına yol açmıştır (Keyman 2000: 46).

postmodern dönemde toplumsal ve ekonomik yapıda yaşanan değişimler sonucu siyaset kurumunun da bir bütün olarak dönüşmeye başladığı söylenebilir.

Bu çalışmada, “Anlam kaybı ve bireyselleşme”, “kapitalizmde yaşanan yapısal dönüşüm”, “ideolojiler ve postmodern dönemde siyaset”, “ulus-devletin işleyişinde değişim” in postmodern dönemde siyasetin dönüşümünde temel faktörler olduğu kabullenilmektedir.

2.2.1 Anlam Kaybı ve Bireyselleşme:

İnsan yaşamının iyileştirilmesi, başka bir ifadeyle “daha iyi bir yaşam”ı gerçekleştirmek, postmodern dönemde sosyal ve siyasal boyutundan uzaklaşmış, bireysel boyutta algılanmaya başlanmıştır. Postmodern dönemde tek tek (atomize) bireylerden oluşan toplum anlayışı, toplumun tek

bir homojen kütle olduğuna yönelik Rousseaucu toplumsal sözleşme yaklaşımından (Çetin 2003: 92) daha baskın hâle gelmiştir. Bu durumun temel nedeninin «anlam kaybı ve bu anlam kaybına bağlı olarak yaşanan bireyselleşme” olduğu iddia edilebilir.

Anlamlar, toplum içerisinde kazanılırlar ve dolayısıyla toplumlar, anlamlı bir hayatın gerçeklik kazandığı zeminlerdir (Bauman 2005: 10). Toplumu bir sistem olarak düşündüğümüzde, Laclau’nun «Anlamlandırmanın mümkünlüğü sistemde, sistemin mümkünlüğü de kendi sınırlarında yatar.” tabirinin, toplum-anlamlandırma ilişkisini ifade ettiğini görürüz (Laclau 2003: 96). İnsan doğduğunda anlamlar dünyasını «hazır” bulur. Üyesi olduğu toplum tarafından üretilmiş ve biriktirilmiş dünyaya ilişkin «bilgi” kendisine sunulur. Yine, üyesi olduğu toplumun ortak sembolleri ve «bilgi”yi paylaşma, bunun üzerinden iletişim kurma ve böylece dünyadan aynı şeyi anlama aracı olarak «dil”i de hazır olarak bulur. Dil aracılığı ile özne olarak kendini gerçekleştirir (Örs 2009: 4). Ancak, postmodern dönemde anlam, toplumların takip ettiği ideal çizgi olmaktan çıkmıştır (Baudrillard 2006: 18). Baudrillard, bu durumun nedeni olarak, «toplumsal”ın sona ermesi ve artık bir toplumun değil, kitlelerin var olmasını gösterir (Baudrillard 2006: 17).

Postmodern dönemde yaşanan anlam kaybının temel nedenlerinden bir tanesi, postmodern dönemin belirsizlikler, düzensizlikler ve öngörülemezlikler üzerine kurulu olmasıdır. İnsanlık tarihinde üç büyük uygarlık dalgasının yaşandığını ve her uygarlığın insana, tabiata ve topluma yönelik bir açıklama biçimi/modeli olduğunu belirten Toffler’e göre, modern dönemin paradigması da «mekanik nedensellik”tir (Hıra, Şan 2003: 64). Mekanik nedensellikten kasıt, olgu ve olayların neden-sonuç ilişkisi içerisinde ele alınmasıdır. Böylece, karmaşık, içinde nelerin olabileceğini önceden kestirmeye imkân tanımayan esrarlı bir evren, düzenli, apaçık bir şekil almıştır. İnsan hücresi içindeki bir atomdan, gece gökyüzünde, çok uzaklarda gördüğümüz yıldız kadar bütün olgular maddenin hareketiyle her parçanın ötekini

etkilemesi, onu harekete geçirmesi ile anlaşılır bir hâle gelmişti (Hira, Şan 2003: 65).

Arendt, anlam kaybını amaçlar ile araçlar arasındaki ilişkinin niteliksel dönüşümü çerçevesinde değerlendirir. Arendt'e göre, modern dünyanın anlamsızlaştığına dair ilk işaret anlam ile araç arasındaki özdeşliğin kesinliğidir. Tüm meşruluğunu kullanım nesnelerinin üretiminden alan mevcut yapıda ulaşılan her amaç, yeni bir amaç için araca dönüştürülür. Tüm araçlar meşruluğunu amaçlardan aldığından, modern yapılarda her yeni teşebbüs, yeni bir meşrulaştırma ihtiyacı doğurur (Arendt 1996: 256'dan aktaran Bayram 2005: 45).

Modern dönemde anlam kaybına ilişkin bir diğer değerlendirme de Weber'e aittir. Moderniteye eleştirilerini özgürlük kaybı ve anlam kaybı üzerinde yoğunlaştıran Weber'e göre, anlam kaybının gerçek nedeninin dinlerin anlam sunmadaki tekellerini kaybetmiş olmalarıdır. Bu, moderniteyle aşılabilecek bir şey değildir. Çünkü dinler, insanlara modernitenin telkin etmediği bir şeyi, selameti telkin etmektedirler (Çiğdem 2004: 165). Buradan yola çıkarak şunu söylemek mümkündür: Anlam kaybı postmodern dönemde bir anda ortaya çıkmayıp, modern dönemden başlayarak gelişen ekonomik, toplumsal ve bireysel farklılıklardan kaynaklanmıştır.

Bireyselleşme ve buna bağlı olarak yaşanan anlam kaybı, siyasetin yapısına, işleyişine ve algılanışına doğrudan etki etmektedir. Çünkü postmodern dönemdeki bireyselleşme, modern dönemden farklı bir bireyciliği doğurmuştur. Postmodern dönemde sözü edilen bireycilik, modernitenin yaratmış olduğu rasyonel, zamanı ve geleceğini kuran bireycilik değil, zamanı olduğu gibi yaşayan, kültürel kimliklerinden beslenen bir bireyciliktir. Dolayısıyla denebilir ki, böyle bir bireycilik olgusuyla yaşayan insanlar, modern dönemde siyasal olarak algılanmayan cinsiyet, kimlik, çevre, vb. alanları ve gündelik hayata ilişkin pratikleri siyasal alana taşımışlardır.

2.2.2 Kapitalizmde Yaşanan Yapısal Dönüşüm:

Postmodern dönemde siyasetin dönüşüyor olmasının belki de en önemli nedeni kapitalizmde yaşanan yapısal dönüşümdür. Post-Fordist, post-endüstriyel, geç-kapitalizm, kapitalist sonrası gibi adlarla tanımlanmaya çalışılan bu dönüşüm, üretim yani arz odaklı bir ekonomiden, tüketim yani talep odaklı bir ekonomiye geçişi ifade etmektedir.

Kapitalizmde yaşanan dönüşüm üzerinde aydınlatıcı analiz de David Harvey tarafından geliştirilen "esnek birikim" yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, emek süreçleri, iş gücü piyasaları, ürünler ve tüketim kalıplarının esnekliği temeline dayanır.

dinler, insanlara modernitenin telkin etmediği bir şeyi, selameti telkin etmektedirler.

Esnek birikimin temel özellikleri olan üretim sektörlerinde, finans hizmetlerinde, piyasalarda yeniliklerin ortaya çıkması, ticari teknolojik ve örgütsel yeniliklerin hızını arttırmıştır. Bu hız artışı, esnek üretimle, yapısal bir işsizlik artışına neden olmuş, bu da modern dönemdeki ekonomik modelin temel bileşenlerinden biri olan sendikaların etkinliğini azaltmıştır. Sanayideki örgütlenme, iş gücü piyasalarındaki dönüşüme bağlı olarak değişiklikler göstermiştir. Taşeron sisteminin yaygın olarak kullanılması, küçük çaplı iş örgütlenmelerini tekrar canlandırmıştır. Sınıf bilincinin işçilerin fabrikalarda yığılmasıyla kazanılabileceğini söyleyen Harvey, küçük işletmelerde, ev içi atölyelerde kapitalizmle mücadelenin oldukça zorlaşacağını ifade etmektedir. Esnek birikim ekonomisinin bir diğer özelliği, tüketim toplumunun öngördüğü farklılığı, gelip geçiciliği, gösteriyi, modayı ve kültürel biçimlerin metalaşmasını kolaylayacak ve destekleyecek düzeyde esnek bir üretim modeline sahip olmasıdır (Harvey 2006: 170-182).

Ekonominin üretimden tüketime doğru olan değişimine ilişkin aydınlatıcı bir analiz Frankfurt Okulu düşünürlerinin, kültürel değerlerin metalaşması temelinde oluşturdukları «kültür endüstrisi” kavramsallaştırmasıdır. «Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken” adlı makalesinde Theodor Adorno, ilk olarak 1947 yılında Horkheimer ile birlikte yazdıkları «Aydınlanmanın Diyalektiği” adlı eserlerinde dillendirdikleri kültür endüstrisi hakkında şunları söylemektedir: Kültür endüstrisinin amacı, bireyin kapitalizmi benimsemesini sağlamaktır. Başka bir ifadeyle, “modern sanayi toplumunun homojenleşmiş ve rasyonelleşmiş dünyasının düzgün işlemesine yardımcı olmaktır. Bu amaca ulaşmak için de kültürel ürünlerin standardizasyonunun sağlanması gerekir. Zaten, kültür endüstrisindeki endüstri kavramı, üretim sürecinden çok ürünün standartlaşmasına ilişkindir. Popülerlik kazandırma olarak adlandırılan standardizasyonla, aslında yapılan şey, ürünlerin estetik değerlerinin düşürülerek daha fazla «müşteri”ye ulaştırılmasıdır (Adorno 2003: 78).

Postmodern dönemde kapitalizmde yaşanan temel dönüşümlerin en önemlilerinden bir tanesi de sınıfsal yapıda yaşanan değişimlerdir. Sınıfsal yapıda yaşanan değişim, postmodern dönemde siyasetin işleyişi üzerinde önemli etkilere sahiptir. Modern dönemde siyasal örgütlenme, kendilerini gelecekle ilişkilendiren, sınıf çıkarına dayalı hareketler ve bunlara duyulan tepkiler etrafında gerçekleşmiştir (Mulgan 1995: 22) ve büyük ölçüde iki kutuplu bir sınıfsal toplumsal yapı üzerine inşa edilen modern siyaset, partiler, meclis ve sendikalar üzerinden işlemekteydi. (Küçük 2000: 60). Postmodern dönemde ise bir statü ve yaşam tarzı oluşturucusu olarak tüketicinin gittikçe artan rolü üzerinde durulmakta ve çeşitli sınıf kategorilerinin ve toplumsal eşitsizliklerin üretimden çok tüketim modelleri temelinde ve kültür bağlamında ayrışmaya başladığı ileri sürülmektedir (Yanıklar 2010: 207).

Sınıflar, özü itibarıyla üretim ilişkileri temelinde oluşmaktadır. Toplumsal eşitsizliklerin tüketim temelinde ele alındığı toplumlarda işçi yoktur, onun yerine

tüketiciler vardır. “Sınıf çıkarı” yoktur. Sadece küresel bir pop kültürü vardır. Popüler kültür aynı zamanda şöhret kültürüdür. Şöhretle ün aynı şey değildir. Şöhretin özünde aşinalık vardır ve şöhret izlenebilen, yüzü anında tanınabilen, en yakın televizyon kadar yakın birisidir. Yıldızlar aynı anda hem tanıdık hem ulaşılmazlardır (Friedman 2002: 36).

Sınıfsal yapının değişmesi siyasetin işleyiş mekanizmasını da dönüştürmektedir. Sınıflar temelinde meydana getirilen kitle siyasal partileri de zaman içerisinde sınıfa dayalı özelliklerini kaybetmişlerdir. Zaten araçsal rasyonellik temelinde hareket eden siyasal partiler daha fazla bürokratikleşerek kamusal fikirlerin (sentiments) harekete geçirici etkilerinden kendisini izole etmiş ve irade belirleme işlevlerini topluluk aracıyla değil, partide oluşan hiyerarşinin üst basamaklarındakiler eliyle yürütmeye başlamıştır (Coşkun 2004: 29).

Sınıflar, özü itibarıyla üretim ilişkileri temelinde oluşmaktadır. Toplumsal eşitsizliklerin tüketim temelinde ele alındığı toplumlarda işçi yoktur, onun yerine tüketiciler vardır. “Sınıf çıkarı” yoktur. Sadece küresel bir pop kültürü vardır.

2.2.3 İdeolojiler ve Postmodern Dönemde Siyaset:

İdeolojilerin siyasetin belirlenmesi ve işleyişinde modern dönemde olduğu kadar belirleyici olmaması postmodern dönemde siyasetin bir diğer özelliğidir. İdeolojilerin siyaset üzerinde belirleyici olmaktan uzaklaşmasının, postmodern dönemde “bilgi”nin sorgulanmasına ilişkin temel bir nedeni vardır. Bilimlerdeki gelişme (ilerleme), 16 ve 17. yüzyıllarda başlayan ve deneyim yoluyla doğrulanabilir olmayan ifadelerin bilgi tanımının dışında bırakılması ile bilimin konusunun ve yönteminin netleştirildiği Aydınlanma ve Bilimsel Devrim dönemlerinin sonucudur. Bilimi bilim olmayandan ayırmak, bilimsel hipotez ya da kuramların geçerliliklerini belirlemek için daimi, sabit standartların var olduğu ve bu standartların güvenilir ve sağlam bilgi için temel oluşturduğu düşüncesi bu gelişmenin itici gücüdür.

Temellere dayalı, doğrulanabilir (ya da yanlışlanabilir) bilgi, bilimsel bilginin karakteristiği olarak sunulurken, bilgi ayrımının ölçütü hâline getirilmiştir. Böylelikle ‘doğru bilgi’nin üretim süreci ya da etkinliği olarak ‘başarı’ elde eden bilim, insan yaşamında diğer entelektüel uğraşlar arasında başat bir yer edinmiş ve bilimsel yöntem ile elde edilmemiş ya da bilimsel olarak sınınamaz olan ‘bilgi iddiaları’ metafizik (bir anlamda da üstanlatı) olarak nitelendirilerek reddedilmiştir (Anlı 2010: 38). Ancak, postmodern dönemle birlikte, bilim ve bilimsel bilgi de dâhil olmak

üzere hemen her şey değerinden ve önceki hiyerarşik üst konumundan düşürülmüş ve sorgulanır hâle gelmiştir.

İdeolojilerin postmodern dönemde etkililiğın azalması, Lyotard tarafından da postmodern durumun bir özeliğı olarak ifade edilmiştir. Lyotard'a göre de bu çağda artık modernist döneme ait büyük inançların, büyük ütopyaların geçerliliğini yitirmiştir. Meta-anlatı dediğı bu büyük inançlar eşitlik, adalet, hümanizm, ilerleme gibi modernist anlatılardır. İnsanlık bu büyük anlatılar etrafında gelişen büyük kitle ideolojilerin peşine takılmanın bedelini çok ağır bir biçimde ödedi ama onları bitiren sadece bu bedellerin ağırlığı değil, aynı zamanda gelişen yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı atmosferdir. Bu atmosferde hiçbir büyük ideal eskisi kadar büyük taraftar kitleleri bulamayacak, çok daha küçük idealler etrafında küçük topluluklar oluşacaktır belki, ama herkes kendi çapında biraz marjinal kalmış olacak veya tüketim ve hazzın geçerli olduğu genel kitlenin akışına kendini bırakacaktır (Aktay 2008: 9).

İdeolojilerin belirleyicilik oranının azalmasında büyük anlatıların çöküşü sonucunu doğuran epistemolojik dönüşümün yanı sıra, yaşanan siyasal tecrübelerin de etkisi vardır. Kapitalist ideolojiye bir alternatif olmak iddiasında olan sosyalist düşüncenin uygulamada tarih sahnesinden çekilmiş olması, ideolojilere olan inanma ve bağlanma düzeyini azaltmıştır. Bunun yanı sıra, yukarıda daha önce değinmiş olduğumuz bireylerin otoriteden beklentilerinin değışmesi ve devlet aygıtının insanların gündelik hayata ilişkin düzenleme taleplerini karşılayamıyor olması da ideolojilere olan inanma ve bağlanma oranını düşürmektedir. Devrimin öngörülen bir gelecekte imkânsız olarak algılanması da (Hamilton2006: 20), kapitalizmin alternatifsizliğı algısını arttıran bir olgudur. '68 hareketlerinin devrimci olmak anlamında başarısızlığa uğraması ve daha genel anlamda devrimci siyasetin zayıflaması birçok Marksist entelektüelin kapitalizmi doğrudan hedef alan devrimci siyasetten vazgeçip, postmodernite kuramını benimsemeleri sonucunu doğurmuştur (Gabardi 2001: 6).

2.2.4 Ulus Devletin İşleyişinde Değışim:

Postmodern dönemde bir bütün olarak siyaset kurumunda yaşanan değışikliklerin en önemlilerinden bir tanesi, postmodernitenin ulus devlet üzerindeki etkileridir.

Devlet, siyaset biliminin temel kavramlarından biri olmanın yanı sıra pratikte de insan ve toplum hayatına en çok etki eden kurumlardan bir tanesidir. Devlete ilişkin yapılan hemen hemen bütün tanımlamaların temelinde George Jellinek'in "üç unsur teorisi" yatmaktadır. Bu teoriye göre devlet, insan, toprak ve egemenlik unsurlarının bir araya gelmesiyle oluşmuş bir varlık olarak tanımlanmaktadır (Gözler 2007:4).

Pierson, modern devlete ilişkin tanımlarının incelendiğinde, devletin sekiz önemli özelliğinin görüldüğünü söyler. Bu özellikler şunlardır: Şiddet araçlarının tekelinde monopol, sınırsallık (territoriality), egemenlik, anayasallık, kişisel olmayan güç, kamu bürokrasisi, otorite/meşruiyet ve vatandaşlık. Pierson'un kendisi bu sekiz özelliğe bir dokuzuncuyu ekler. O da vergilendirmedir (Pierson 2004: 6).

Devletin yapısı ve işleyişini Pierson'un saydığı unsurlar bağlamında ele aldığımızda ulus devletin sınırlılık, şiddet tekeli kullanma yetkisi, kamu bürokrasisi, kişisel olmayan güç gibi unsurlar bağlamında çok ciddi dönüşümler geçirmezken, özellikle egemenlik, meşruiyet/otorite ve vatandaşlık anlamında ciddi dönüşümler geçirmekte olduğunu söylemek mümkündür.

Postmodern dönemin temel unsuru olan küreselleşme, devlet egemenliğinin sınırlanması, egemenliğin yerleştirildiği siyasal mekânı uluslara-rası ve bölgesel örgütlere açarak çoğullaştırması suretiyle modern devletin çözülmesi sonucunu doğurmuştur (Keyman 2000: 12). Manuel Castells, sermaye serbestçe dolaşırken, siyasetin ümitsizce yerel kaldığını ileri sürer. Hareketin hızı gerçek iktidarı mekân dışı kılmaktadır. Mevcut siyasi kurumlar artık sermaye hareketlerinin hızını yavaşlatamadıkları için iktidarın siyasetten gittikçe uzaklaştığını söyleyebiliriz. Bu da artan siyasi duyarsızlığı, seçmenlerin en tepedeki tiplerin sahne ışıkları altında icra ettikleri iç gıcıklayıcı skandallar dışında "siyasi" olan her şeye karşı ilgilerini giderek yitirmelerini ve şu anda ya da gelecekte oralarda kimler oturuyor olursa olsun hükûmet binalarından bir kurtuluş gelebileceği umutlarının sönmesini aynı anda açıklayan bir durum. Hükûmet binalarından yapılan ve yapılabilecek olan şeyler, bireylerin günlük hayatlarında mücadele ettikleri meseleler için taşıdıkları önemi gittikçe yitirmektedir (Bauman 2000: 28).

Ulus devlet, kapitalizmde yaşanan yapısal dönüşüme bağlı olarak belki de en çok egemenlik bağlamında etkilemiştir. Ulus devletlerin hükümetleri kendi kararlarını, politikalarını ve eylemlerini tek başına programlayamamakta, hükümetler de vatandaşları için neyin doğru, neyin yanlış olduğunu belirleyememektedir (Keyman 2000: 10). Ulus devletlerin egemenlik alanının bu derece aşınmasında temel faktörün kapitalist ekonominin küreselleşmesi, buna bağlı olarak da üretim ve yatırımın küreselleşmesi olduğu ifade edilebilir. Ekonominin küreselleşmesi sonucu döviz kurları sistematik olarak birbirine bağlanmış ve buna bağlı olarak da para politikaları ulusal düzeyde belirleniyor olmaktan çıkmıştır (Castells 2006: 389).Ekonomiyi belirleyemiyor olmak, bir devletin kaynak üretimi ve dağılımını düzenleme yetkisini sınırlandırdığı için devletin egemenliğini de önemli boyutlarda aşındırmaktadır. Devlet, artık emek ve sermaye arasındaki ilişkiyi değil, üretici ile tüketici arasındaki ilişkiyi belirlemektedir (Gibbins, Reimer 1999: 127).

Ulus devletlerin egemenlik alanının daralma-sının ekonominin küreselleşmesi kadar önemli bir diğer nedeni, ulus devletlerin uluslararası sisteme her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaları ve her geçen gün daha fazla sayıda uluslararası anlaşmaya

Ulus devlet, kapitalizmde yaşanan yapısal dönüşüme bağlı olarak belki de en çok egemenlik bağlamında etkilemiştir. Ulus devletlerin hükûmetleri kendi kararlarını, politikalarını ve eylemlerini tek başına programlayamamakta, hükûmetler de vatandaşları için neyin doğru, neyin yanlış olduğunu belirleyememektedir.

taraf olmalarıdır. Ulus devletler, her geçen gün daha fazla uluslararası sisteme dâhil olmaktadır. Çünkü ulusal çıkarları gerçekleştirmek için, paradoksal bir biçimde ulusallıklarını yitirmek ve ulusallaşmak zorundadırlar (Castells 2006: 460).

Postmodern dönemde devletlerin egemenliklerinin zayıflamasının bir diğer nedeni de bilgi işlem teknolojilerindeki yaşanan değişimdir. Devletler, özellikle de modern dönemde düşünce ve tahayyüllerin kontrolünde enformasyon ve eğlence üzerinde sergileyebildiği egemenliğinden faydalanmıştır. Ancak, devletin enformasyon üzerindeki etkisi postmodern dönemde oldukça zayıflamıştır. Bu alanda ulus-devletler birbirleriyle bağlantılı üç büyük engelle karşı karşıyadır: mülkiyetin küreselleşmesi ve iç içe geçmesi, teknolojinin esnekliği ve yaygınlığı, medyanın özerkliği ve çeşitliliği (Castells 2006: 401). Bu üç unsur, kitle iletişim araçlarının, dolayısıyla da enformasyonun kontrolünü zorlaştırmaktan öte, devletler için tehlikeli çabalar hâline dönüşmüştür. Çünkü tek merkezli olmaktan çıkan ve bilgiyi kolay yayabilen medya, kendisini devlet karşısında daha güçlü olarak ifade edebilmekte, vatandaşlara ulaşmak noktasında devletten daha hızlı ve daha etkin olabilmektedir.

Postmodern dönemde yukarıda değindiğimiz nedenlerden kaynaklanan değişimler, siyasal sürece aktif olarak katılma oranlarında bir düşüşe neden olmuştur. Ancak, postmodern dönemde siyaset alanında yaşanan sıkıntıyı yalnızca siyasal katılım temelinde almak, eksik bir yaklaşım olacaktır. Çünkü siyasal katılım oranında düşüş, yaşanan değişimlerin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Bireyselleşen bir dünyada insanlar artık daha iyi, daha adil, daha yaşanabilir bir dünya talebine öncelikli talepler arasında yer vermemekte, kendi bireysel ihtiyaç ve çıkarlarını daha öncelikli olarak addetmektedirler. Taleplerin kolektif talepler olmaktan çıktığı düşünülmektedir. Bunun nedenlerinden bir tanesi insanların hayatlarını birbirinden farklıymış gibi algılamaları ve buna bağlı olarak da yaşanan sorunların da bireyselleşmiş gibi görünmesidir (Bauman 2000: 23).

Taleplerin, bireylerin kendileri için istedikleri talepler hâlini alması, bu taleplerin kolektif hareket etmeyi gerektirmeyen talepler hâline dönüşmesine neden olmaktadır. Modern demokratik politika, insanları kendi dünyalarının yaratıcıları

kılar ve onlardan herhangi bir üstün varlığın akıyla ya da mirasçı oldukları bir inançla değil, kendi akıllarıyla kendi dünyalarını inşa etmelerini, sorgulamalarını ve karşı çıkmalarını bekler. Temel kategorilere yönelik böyle bir sorgulama ve karşı çıkma, politikanın çok ötesine, kişisel yaşama, cinselliğe, beslenme ve giyinmeye, ekonomi ve akademiye uzanır (Mulgan 1995: 30).

Bu durum da özünde kolektif bir hareket olan siyasal katılım oranını düşürmektedir. Ancak, kişisel kaygıları kamusal meselelere tercüme etmenin, beri yandan da özel dertlerde kamusal meseleleri görüp saptamanın kolay ve bariz bir yolu olmadığı sürece bir yandan bireysel özgürlükler artarken, diğer taraftan bu kolektif hareketler ve bunların içerisinde siyasete aktif olarak katılım giderek azalabilecektir (Bauman 2000: 10).

Siyasal katılım oranında dünya genelinde tecrübe edilen düşüşe etki eden bir diğer faktör, insanların hayat karşısındaki beklentilerinde ve otoriteden talep ettiklerinde yaşanan değişimdir. İnsanlar artık gündelik hayatlarını öncelikli olarak yaşamakta ve otoriteden gündelik hayatı kolaylaştırmasını talep etmektedir. Pek çok kişi, parti politikalarında yaşanan gelişmelerin, kendi sorunlarıyla pek az ilgisi olduğunu düşünmekte (Giddens 2004: 112) ve ulusal politikalar insanlar için pek çok referans noktasından sadece birisi konumuna geldiği için, insanlar politik alanda olan bitenle çok fazla ilgilenmemektedirler (Giddens 2004: 97). Bu şartlar altında siyaset, ulusal ölçekten yerel ölçeğe doğru kayıyor ve insanların ilgisi, daha ziyade günlük yaşam çevrelerine olan bitene yöneliyor (Bilgin 2007: 22).

Bugün insanların yaşamlarını etkileyen en önemli değişikliklerin çoğu, resmî-politik alanda başlatılamaz ve onun tarafından ancak kısmen etki altına alınabilir. Bu tür değişiklikler, zamanımızın toplumsal devrimlerini oluşturur, demokratikleşme süreçlerine baskı yaparlar. Ama bu etkiler ve baskılar politik arenaya da el atmakta ve liberal demokratik sistemi güçlendirdikleri kadar, dengesini de bozmaktadırlar (Giddens 2004: 113).

Sonuç

Nasıl adlandırırsak adlandıralım, içerisinde bulunduğumuz dönem, yalnız

Bireyselleşen bir dünyada insanlar artık daha iyi, daha adil, daha yaşanabilir bir dünya talebine öncelikli talepler arasında yer vermemekte, kendi bireysel ihtiyaç ve çıkarlarını daha öncelikli olarak addetmektedirler. Taleplerin kolektif talepler olmaktan çıktığı düşünülmektedir.

Batı toplumları için değil, “modern dünya”yla farklı yoğunluklarda da olsa irtibat kurmuş bütün toplumlar için, klasik modern dönemden farklılıklar arz etmektedir. Bu çalışma boyunca ana hatlarıyla anlatmaya çalıştığımız bu değişimler, şüphesiz bir kurum olarak siyasetin yapılaşmasında ve işleyişinde de farklılıklara yol açmıştır. Her ne kadar ulus devlet, parlamenter rejim ve siyasal partiler, periyodik olarak yapılan seçimler gibi siyasetin temel kurumları, büyük oranda modern dönemde var oldukları şekliyle mevcudiyetlerini devam ettirseler de bu kurumların oluşum ve işleyişleri sürekli olarak dönüşmektedir. Bu dönüşümlerin toplumsal ve siyasal alanda toptan bir yapısal değişime mi neden olacağı, yoksa bu dönüşümün “kurumların kendilerini yenilemeleri” suretiyle temel yapının ana hatlarıyla devamına mı katkı sağlayacağı sorusu, üzerinde düşünölmeye değer bir soru olarak zihinlerde var olmaya devam edecektir.

- 1 Bu çalışma 2012 yılı başında Gazi Üniversitesi SBE Siyaset ve Sosyal Bilimler AD'ye sunulan “Post-modernite ve Siyasal Kimlikler” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Kaynaklar

- AKTAY, Yasin; “Kavramsal Açından Modernizm ve Postmodernizm'e Bakmak”, *Hece*, Özel Sayı 16, Haziran, Temmuz, Ağustos, 2008, s. 8-16.
- ATEŞ, Davut (2004), “Kuram, Eylem ve İnanç Ekseninde Siyasal İdeolojilerin Geleceği”, *Doğu Batı*, yıl. 7, sayı 28, s. 83-98.
- AYSOY, Mehmet (2003), *Geleneksel Sonrası Toplum Üzerine*, İstanbul: Açık Kitaplar
- BAUDRILLARD, Jean (2006), *Sessiz Yığınların Gölgesinde- Toplumsalın Sonu*, çev. Oğuz adanır, 3. Baskı. Ankara: Doğu Batı.
- BAUMAN, Zygmunt (2000), *Siyaset Arayışı*, çev. Tuncay birkan, İstanbul: Metis Yayınları.
- BAUMAN, Zygmunt (2005), *Bireyselleşmiş Toplum*, çev. Yavuz alogan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BECK, Ulrich (1992), *Risk Society Towards a New Modernity*, trns. Mark Ritter, London/ThousandOaks, New Delhi, Sage Publications,
- BECK, Ulrich (1999), *Siyasallığın İcadı*, çev. Nihat Ülner, İstanbul: İletişim.
- BERİŞ, Emrah (2003), “Modernite'den Postmoderniteye”, *Siyaset*, ed. Mümtazer Türköne, Ankara: Lotus,
- BİLGİN, Nuri (2007), *Kimlik İnşası*, Ankara: Aşına Kitaplar,
- BRUCE, Steve, Steven YEARLY (2006), *The Sage Dictionary of Sociology*, London/ThousandOaks/New York, Sage Publications,
- CASTELS, Manuel; “Local and Global: Cities in the Network Society”, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, cilt 93, sayı 5, 2002, s. 548-558.
- CASTELS, Manuel (2006), *Kimliğin Gücü*, çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- ÇETİN, Halis (2003), «Demokratik Meşruiyet Versus Karizmatik Meşruiyet», *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 27, sayı 1, s. 91-108.
- ÇETİN, Halis (2007), *Çağdaş Siyasal Akımlar*, Ankara: Orion Kitabevi.
- ÇİĞDEM, Ahmet; *Bir İmkân Olarak Modernite*, (2004), 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- FRIEDMAN, Lawrence (2002), M.; *Yatay Toplum*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: İş Bankası Kültür yayınları.
- GABARDI, Wayne (2001), *Negotiating Postmodernism*, Minneapolis/London: University of Minnesota Press.
- GIBBINS, John R. REIMER, Bo (1999), *The Politics of Postmodernity An Introduction to Contemporary Politics and Culture*, London, ThousandOaks, New Delhi, Sage Publications,

- GIDDENS, Anthony, PIERSON Christopher (2001), *Modernliği Anlamlandırmak* AnthonyGiddens'la Söyleşi, çev. Serhat Uyrkulak, Murat Sağlam, İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- GIDDENS, Anthony (2004), *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, 3. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- HABERMAS, Jürgen (2008), *Küreselleşme ve Millî Devletlerin Akıbeti*; çev. Medeni Beyaztaş, İstanbul: Bakış Yayınları.
- HARVEY, David (2003), *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri*, çev. Sungur Savran, 3. Baskı, İstanbul: Metis.
- HEYWOOD, Andrew (2006), *Siyaset*, çev. B. Berat ÖZİPEK vd., Ankara:Liberte,
- KAHRAMAN, *Hasan Bülent* (2002), *Postmodernite İle Modernite Arasında Türkiye (1980 Sonrası Zihinsel, Toplumsal, Siyasal Dönüşüm)*, İstanbul: Everest yayımları.
- KEYMAN E.Fuat (2000), *Türkiye ve Radikal Demokrasi*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- KÜÇÜK, Mehmet (2000), "Entelektüellerin Tehlikeli Oyunağı: Postmodern", *ModerniteVersusPostmodernite*, drl. Mehmet Küçük, Ankara: Vadi Yayınları, s. 55-72.
- KUMAR, Krishan (2004), *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*, çev. Mehmet Küçük, 2. Baskı. Ankara: Dost.
- GÖZLER, Kemal (2007), *Devletin Genel Teorisi*, Bursa: Ekin.
- LACLAU, Ernesto (2003), *Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme*, çev. Ertuğrul Başer, 2. Baskı, İstanbul: Birikim Yayınları.
- LASH, Scott (1995), URRY, John; *TheEnd of OrganizedCapitalism*, Oxford, PolityPress.
- MULGAN, Geoff (1995), *Antipolitik Çağda Politika*, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ÖRS, Birsen; "Postmodern Dünyada İdeolojinin Dönüşümü", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, sayı 40, Mart 2009, s. 112.
- ÖZKİRAZ, Ahmet (2003), *Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- PIERSON, Christopher (2004), *The Modern State*, London/New York, Routledge.
- YILMAZ, Aytekin (1996), *Modernden Postmoderne Siyasal Arayışlar*, Ankara: Vadi Yayınları.